

УДК 323-054.72:316.4.066

Скоробогатько М. Д.

**РОЛЬ
ІМІГРАНТСЬКОЇ ГРОМАДИ
У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ:
ПЕРЕШКОДА ЧИ
КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ**

Стаття розкриває місце та роль іммігрантської громади у процесі інтеграції. Тривалий час класична теорія інтеграції не брала до уваги функціональне значення існування іммігрантських громад. З точки зору теорії процес інтеграції є природним, кінцевим та безальтернативним. Проте після появи етнічних рухів за права та гетто, виявилось, що процес має різні виміри та напрями. В цьому контексті громада розглядалася виключно як перешкода та не мала позитивного впливу на процес інтеграції. Саме тому був зроблений функціональний аналіз феномену іммігрантської громади, як ключового актора в процесі інтеграції.

Ключові слова: інтеграція, громада, соціальний капітал, соціальна мобільність, акультурація.

Постановка проблеми. Дослідження ролі іммігрантської громади у процесі інтеграції є досить дискусійним. Особливого загострення дискусія набула після ряду терактів, коли почали лунати перші звинувачення в тому, що іммігрантська громада є одним з джерел тероризму. Питання ролі громади висвітлювалися в ключі їх високої концентрованості в певних районах міста, як фактору підвищення криміногенності, не приділяючи їм позитивної ролі.

Сучасні французькі та американські дослідники підійшли до цього питання з позицій структурного та функціонального аналізу феномену громад. Це відкриває

нові перспективи для майбутніх досліджень, в тому числі це стосується України.

Мета дослідження полягає в аналізі ролі та місця іммігрантської громади у процесі інтеграції, а також виявлення основних вимірів інтеграції іммігрантів.

Аналіз актуальних досліджень. Вагомий внесок у наукову розробленість проблем інтеграції іммігрантів належить американським вченим таким як: Алехандро Портес, Мільтон Гордон, Натан Глейзер, Деніел Моніган, Джон Огбу. Водночас, в роботах французьких дослідників ця тема не висвітлюється, найбільш яскраво вона була розкрита такими дослідниками: Мішель Трібала, Абдельмалек Саяд, Жерар Нуаріель та Франсу Дюбе. В українській наукографії ця тема тільки починає висвітлюватися в роботах М. О. Кримоваї, А. О. Хом'яка, А. В. Королевської та А. В. Левенець.

Виклад основного матеріалу. В класичній теорії асиміляції роль та можливість існування громади не розглядається взагалі, адже для класичної парадигми інтеграція – це природний і кінцевий процес. Критика цієї теорії будувалася навколо питання про чорношкірих американців. Впадає в око майже повна відсутність рефлексій щодо їхнього положення. Для Чиказької школи, що розробила класичну теорію, проблема чорношкірих нічим не відрізнялася від проблеми іммігрантів; це були групи, приречені на акультурацію, а потім асиміляцію.

Проте, американський дослідник Мільтон Гордон показав, що чорношкірі у Сполучених Штатах є найсильнішим контрприкладом асиміляції. Коли класична теорія ігнорувала становище чорношкірих або вважала, що вони поглинуті процесом асиміляції, почали лунаати голоси, що вони були асимільовані в особливому і набагато гіршому режимі. Провал асиміляції, принаймні у випадку афроамериканців, привів соціологів до спроб пояснення не зникнення, а збереження, відтворення і навіть посилення етнічної нерівності у

роботах Річарда Ландберга та Шелі Шатц [2, с. 140].

Цікавим став аналіз французької дослідниці Домінік Шнаппер, яка відштовхуючись від відмінності між культурною інтеграцією (або акультурацією), тобто прийняттям групою меншини культурних моделей приймаючого суспільства, та структурною (або соціальною) інтеграцією, тобто доступом до колективного, економічного та соціального життя та участю в ньому, розглядає три випадки: 1) перший, коли культурна інтеграція йде пліч-о-пліч зі структурною інтеграцією, що є «сучасною» версією класичної інтеграції; 2) другий, коли культурна інтеграція відбувається без структурної інтеграції. Це стосується, наприклад, «інтеграції» афроамериканців у Сполучених Штатах у 1960-х роках або нащадків північноафриканських іммігрантів у Франції сьогодні. Для обох характерна культурна інтеграція – вони є американцями або, в даному випадку, французами через свою ідентифікацію зі способом життя в країні перебування і неповна структурна інтеграція в економічне і соціальне життя [4, с. 70–73]. 3) Третій випадок інтеграції – це комбінація двох змінних, а саме структурна інтеграція без культурної інтеграції, що виявляє аналогії між інтеграцією євреїв у США в 1960-х роках та інтеграцією турків у Німеччині сьогодні. Як перші, так і другі демонструють іноді дивовижну структурну інтеграцію: вони дуже активні в економічній сфері, але залишаються вкоріненими в культурі свого походження.

Виходячи з цього, можна розрізнити: 1) висхідну соціальну мобільність, що характеризується акультурацією та економічною інтеграцією в структури середнього класу; 2) низхідну соціальну мобільність, що характеризується акультурацією в поєднанні з «нижчою» економічною інтеграцією в структуру

нижчого класу; 3) інкорпорацію в режимі культурного плюралізму, коли економічна інтеграція супроводжується відкладеною акультурацією та збереженням цінностей іммігрантської спільноти і солідарності. Останній варіант характерний для турецьких громад у Франції.

Щодо згаданої інкорпорації, варто приділити увагу розробленій Алехандро Протесом у 90-х роках теорії способів інкорпорації іммігрантів. Ця теорія розрізняє три контекстуальні чинники, які мають вирішальний вплив на інтеграцію іммігрантів у суспільств:

- державна політика щодо імміграції: вона може коливатися між більш і менш сприятливими періодами;

- роль громадянського суспільства та громадської думки: на думку Протеса, ставлення приймаючого суспільства до імміграції зумовлене фенотипічними та культурними характеристиками;

- роль етнічної спільноти в приймаючій країні. Ця тема найбільш розроблена рухом сегментації. Спільнота відіграє ключову роль у прийомі, розселенні, забезпеченні житлом та працевлаштуванні новоприбулих, з одного боку, а з іншого боку, розвиває мережі зв'язків різної міцності. Поняття соціального капіталу в громаді займає центральне місце в теорії сегментації. Дивлячись на різноманіття акторів, теорія сегментованої асиміляції представляє класичну модель інтеграції як вид більш складної типології можливих способів інкорпорації в приймаюче суспільство [2, с. 124].

Розроблена у Сполучених Штатах теорія сегментованої інтеграції здатна пояснити європейську імміграцію. З точки зору теорії, іммігрантська громада в приймаючій країні – або, точніше, соціальний капітал, який вона розвиває, є важливим актором в інтеграції своїх членів.

Міцні зв'язки з громадою можуть мати протилежний вплив на два виміри інтеграції: вони затримують акультурацію, але можуть сприяти соціально-економічній інтеграції,

дозволяючи людині мобілізувати ресурси, доступні в громаді. Отже, зв'язки в громаді можуть виступати як соціальний капітал, який, як і людський капітал, впливає на індивідуальну інтеграційну траєкторію [6].

Емпіричні дослідження підкреслюють, що групи іммігрантів з високим рівнем людського і соціального капіталу та відносно сприятливим прийомом з боку приймаючої країни перебувають в процесі інтеграції. На відміну від них групи зі скромнішими ресурсами, які не мають доступу до стабільних форм зайнятості, не можуть сприяти освітньому та професійному успіху своїх дітей [2, с. 135].

Американський дослідник Джордж Борхас присвячує кілька статей ролі громади в процесі інтеграції. У цих роботах ефект етнічної приналежності розглядається як екстерналія в процесі накопичення людського капіталу. Борхас показує, що існує вплив середнього рівня людського капіталу та соціально-економічного статусу етнічної групи на індивідуальні характеристики і вписується в контекстуальний вплив на траєкторію розвитку індивідів [5]. Фактори соціального впливу бувають двох типів: індивідуальні та контекстуальні. Найважливішими індивідуальними факторами є освіта, прагнення, володіння мовою приймаючої країни, місце народження, вік прибуття і тривалість перебування. Контекстуальні фактори – це соціальний та етнічний статус сім'ї, місце проживання, соціально-економічні характеристики громади, до якої належить індивід, а також ставлення приймаючої країни до індивіда [5]. Прикладом громади з великим соціальним капіталом є турецька громада, що дійсно, не дивлячись на економічну включеність в життя приймаючої країни, залишається у своєму культурному просторі та відтворює його.

Дослідниця Ріва Касторйано з подивом відзначила, що форми соціальної організації турецьких іммігрантів у Берліні, Парижі є однаковими, значною

мірою незалежно від імміграційної політики, яку практикує Німеччина чи Франція. Однак імміграційна політика має вирішальний вплив на вираження претензій на ідентичність.

У Німеччині на тлі дебатів про громадянство і припливу етнічних німців зі Східної Європи елемент ідентичності турецької громади зосередився на громадянстві, тоді як у Франції, на тлі напруженості в країні навколо секуляризму, колективне вираження ідентичності іммігрантського населення змістилося в бік ісламу. Більшість турків у Німеччині сприймають себе як етнічну спільноту, що претендує на рівні права і певне громадянство, тоді як вихідці з Північної Африки у Франції, які є громадянами Республіки, бачать себе як спільноту з релігійною ідентичністю [5]. Саме турецька громада через свою кількість та накоплені економічні ресурси поступово нав'язує себе як рівного співрозмовника влади, що суперечить ідеї рівності громадян Франції. Однак ця тенденція є повсюдно через діаспоральність цієї нації.

У Німеччині виникло поняття «турецького способу життя», який складається з набору соціальних і культурних практик, що призводить – в економічному плані – до створення бізнесів і підприємств, які дозволяють увічнити гібридний спосіб життя, проживання в Німеччині, але увічнення турецьких кодів і моделей споживання, пов'язаних з ісламом і анатолійськими традиціями. У 2008 р. в Німеччині налічувалося 70000 турецьких компаній із оборотом 33 мільярди євро і загальною кількістю 330000 працівників. У цій призмі ми бачимо створення транснаціонального економічного простору між Туреччиною та Німеччиною [5].

Проте, не всі громади можуть продемонструвати такий досвід. Для розширення нашого бачення варто звернути увагу на багаточисельну китайську громаду. Робота К. Ле Хуу показує, що паралельно з реальним прагненням до інтеграції, що

виражається в масовому запиті на натуралізацію, бажанні придбати нерухомість та інвестувати в освітні успіхи своїх дітей, азіати прагнуть до економічної автономії в суспільному угрупованні. Це можна пояснити як структурними та економічними факторами (наявність великого капіталу, гнучкість громадської праці та взаємна довіра в угодах), так і культурними та релігійними чинниками, такими як конфуціанська колективістська культура, спадщина предків щодо взаємодопомоги у вигнанні та використання родинних зв'язків у приймаючій країні, які відіграють вирішальну роль у тому, що К. Ле Хуу називає «етнічною територіалізацією економічного простору» [2, с. 100–105].

Важливим аспектом появи громад є концентрація іммігрантів в межах певних районів, кварталів міста. У 2020 р. у Франції налічувалося 6,8 млн. іммігрантів, тобто 10,2 % від загальної кількості населення. 90 % іммігрантів живуть у великих містах, 79 % з них живуть у великих міських центрах. Найбільша концентрація іммігрантів спостерігається в міській агломерації Парижа. Тут проживає 38,2 % іммігрантського населення, тобто 2,2 млн осіб. Прибуття в райони високої концентрації іммігрантів може сприяти швидкому працевлаштуванню. Проте у довгостроковій перспективі життя у громаді уповільнює оволодіння мовою приймаючої країни [1].

Дослідження демонструють, що концентрація дітей іммігрантів в школах призводить до затримки у навчанні.

Причина створення гетто пов'язана з викривленою системою розподілу соціального житла. Однак, європейські держави вживають заходів для деконцентрації іммігрантів. Так, Франція розподіляє шукачів притулку з Іль де Франс до інших регіонів. Нерідко громада стає пасткою для іммігрантів, де новоприбулі експлуатуються громадою. Їх можуть використовувати для відшкодування боргів. Саме тому

необхідно створити можливості для емансипації від своєї громади, шляхом надання соціального житла.

Висновки. Отже, питання ролі громади у процесі інтеграції є досить дискусійними, особливо для тих держав, що дотримуються принципів конструювання політичної нації, де існування комунітарного суспільства стає дедалі складнішим в умовах глобалізації та транснаціоналізму. Тривалий час громада розглядалась як перешкода процесу інтеграції, і позитивна роль їй не відводилася. Однак існують випадки, коли громада сприяє інтеграції у приймаюче суспільство. Це не відкидає білокального характеру включення іммігрантів, що засноване на логіці існування між двома просторами, а не на розриві чи відкиданні одного простору на шкоду іншому.

З іншого боку, існування внутрішніх законів може створити бульбашковий тоталітаризм, що суперечить ідеям демократії, а іноді може призводити до створення паралельних офіційним органів влади та покарання. Для держав Європи, наприклад, для Франції, проблема визначення ролі громади у процесі інтеграції залишається невирішеною.

Список літератури:

1. Brutel C. La localisation géographique des immigrés. Une forte concentration dans l'aire urbaine de Paris. 2016.
URL:<https://www.insee.fr/fr/statistiques/2121524#titre-bloc-5>
(дата звернення: 03.03.23)
2. Portes A., Rumbaut R. Immigrant America: a portrait. California: University of California Press. 1990. 234 p.
3. Portes A. Immigration theory for a new century: Some problems and opportunities. *International Migration Review*. 1997. P. 799–825.
4. Schnapper D. L'Europe des immigrés. Essai sur les politiques d'immigration. Paris: Editions François Bourin. 196 p.
5. Gouazé S. L. L'intégration des populations issues de l'immigration (turques et

maghrébines) en Allemagne et en France. In *Les Enjeux Démographiques En France Et En Allemagne: Réalités Et Conséquences* / Ed. by A. Salles, C. Prat-Erkert. 2017. P. 259–274.

6. Broadhead J. Le rôle de l'intégration sociale dans les politiques mises en œuvre par l'Autorité du Grand Londres entre 2016 et 2019. *Dans Hommes & Migrations*. 2019. Vol.3. N.1326. P. 49–57.

Skorobohatko M. D. – student of the Faculty of International Relations, Political Science, and Sociology of the Odesa I. I. Mechnikov National University/

THE ROLE OF THE IMIGRANT COMMUNITY IN THE INTEGRATION PROCESS: AN OBSTACLE OR A CATALYST

The article reveals the place and role of the immigrant community in the integration process. For a long time, the classical theory of integration did not take into account the existence of immigrant communities. From the point of view of the theory, the process of integration is natural, final and without alternatives. However, after the emergence of ethnic movements for rights and ghettos, it turned out that the process has different dimensions and directions. In this context, the community was viewed exclusively as an obstacle and did not have a positive impact on the integration process. That is why a functional analysis of the phenomenon of the immigrant community as a key actor in the process was made.

Key words: *integration, community, social capital, social mobility, acculturation.*

*Рекомендовано до друку –
викладачем кафедри політології
Трушевнич Г. Б.*

Стаття надійшла в редакцію 18.05.2023